

Veřejné i osobní prostory a místa českých buddhistů Diamantové cesty

JÁDRA BUDDHISMU DIAMANTOVÉ CESTY

Gustav Novotný

Dlouhodobý pokles formální religiozity v ČR je zároveň doprovázen nárůstem zájmu o spíše osobní formy vyznávání víry i vznikem a nárůstem zájmu o nové duchovní směry. Mezi směry, které se nejvíce rozvíjejí, patří bezesporu Buddhismus Diamantové cesty (téma *Dingiru* 3/2017), který podle Sčítání lidu z roku 2011 měl téměř 3500 stoupců a je zároveň nejrozšířenějším buddhistickým směrem v ČR (ČSÚ 2014).

Cílem tohoto příspěvku je podívat se na praxi ve společenství Buddhismus Diamantové cesty (BDC) očima jeho stoupců. Jaké jsou jejich každodenní či pravidelné zkušenosti spojené s buddhismem? Jaká jsou jádra BDC podle českých buddhistů? „Jádry“ jsou myšleny především prostory a místa, blízká (místa pravidelného setkávání, ale i místa osobní) i vzdálená (místa, která jsou pro BDC důležitá, můžou existovat v představitosti, ale i být fyzicky navštívena).¹

Veřejná místa

Zásadními prostory buddhistů jsou podle Vladimíra (47) buddhistická centra jako místa setkávání. „Tady na Západě začal buddhismus fungovat přes centra“. Klára (36) považuje za velmi důležitou sanghu (komunitu buddhistů). Meditační centrum Klára vnímá jako místo, které má usnadňovat buddhistickou praxi. Lidé se zde můžou vzájemně motivovat a inspirovat. Honzovi (25) BDC pomáhá brát život více s nadhledem, a to i v případě věcí, které by Honzu dříve rozčlívily. Podobně smýšlející lidé jsou pro něj důležití – jsou na stejné vlně a je možné s nimi sdílet cenné zkušenosti. V centru BDC je podle Honzy energie, která může člověku pomoci k rozvoji. Klára si myslí, že sangha by měla sloužit i jako určitá ochrana proti různým „duchovním úletům“ jednotlivců tím, že nabízí praktikujícím zpětnou vazbu. Mezi

lidmi v centrech se rozvíjejí přátelské vazby a lidé spolu často tráví čas i mimo centra při dalších společných aktivitách. Klára se snaží navštívit centrum zhruba jednou týdně. Obecně se podle ní dá říct, že buddhistům se často podmínky pro navštěvování centra mění i v souvislosti s rodinnou a pracovní situací.

Setkávání buddhistů v Přerově je specifické, protože zde působí jen malá skupina (4-5 lidí), která se schází v soukromém bytě v panelovém domě. Problémem zdejšího centra, jádra přerovského buddhismu, může být podle Jakuba (29) právě skutečnost, že jde o soukromý byt – lidé se tudíž často obávají, co je tam čeká. Setkání se konají jednou týdně v pátek, a to proto, že se v tento den vracejí studenti z univerzit a zároveň pracujícím končí pracovní týden. Zdejší buddhisté se scházejí v kuchyni, společně si povídají, co zažili, probírají se osobní věci, následuje společná meditace v místnosti zvané „gompa“.

Viditelnost v městském prostoru

Brněnské centrum BDC se podle Honzy hodně přizpůsobilo brněnské architektuře a lidé z okolní Divišovy čtvrti podle Honzy zřejmě centrum vnímají pozitivně. Vladimír však vysvětluje, že soužití s obyvateli okolní Divišovy čtvrti bylo či je lehce problematické, neboť jde o poměrně uzavřenou sousedskou komunitu. Po zisku objektu buddhisté

rozvíjeli svoje aktivity, přibývalo zájemců o BDC, přicházelo stále více lidí – pro místní obyvatele to podle Vladimíra byl trochu šok a chovali se ostražitě, někdy i trochu nepřátelsky. Buddhisté však mají snahu zapojit se do komunity, např. při rozsvěcování stromku v době adventu poskytovali lidem občerstvení v centru, umožnili jim přístup k toaletám apod. BDC je v Brně viditelným např. i díky veřejným přednáškám, zpravodaji městské části i webovým stránkám.

Klára buddhistické prvky veřejném prostoru podle svých slov příliš nevnímá. Uvádí, že v Praze, kde žije, jsou čas od času výstavy s buddhistickou tematikou, stejně jako řada přednášek i některé buddhistické festivaly. Klára si také všimá, že někteří lidé si věší do oken lungty (kousky látky s buddhistickým motivem), občas je možné zahlédnout i tibetskou vlajku. V čínských a vietnamských restauracích bývají umístěny i buddhistické oltáře či sochy. V knihkupectvích je pestrá nabídka knih s buddhistickou tematikou. Klára obecně není zastánkyní jakékoli náboženské prezentace ve veřejném prostoru. Kostely a synagogy vnímá spíše jako „naše kulturní dědictví“ než jako náboženskou prezentaci.

Vnímají buddhisté Diamantové školy i jiné směry či školy buddhismu v rámci svého města? „S některými o sobě víme více“, říká Vladimír z brněnského centra. Pro různé typy lidí jsou podle něj vhodné různé cesty, člověk praktikující jeden směr může zjistit, že mu více sedí jiný. Míchat různé cesty ale Vladimír nedoporučuje: je to jako stoupaní na vrchol (hory), kdy není možné jít po dvou cestách zároveň. Jakub také zmiňuje rozdílnost různých směrů buddhismu, „různé školy mají různé metody“. Velmi podle jeho názoru záleží i na osobě učitele, který formuje svoje následovníky. Buddhisté

Prostory a místa

Místa chápeme jako pevné body, které mají svoje souřadnice, ale zároveň svůj význam pro jedince (může to být dům, kostel, pokoj, prostorově malé místo v přírodě apod.). Podle Hynka (2011) jsou místa elementárními prostorovými jednotkami v prostorové analýze, souřadnicově identifikovatelná a se vztahy s jinými místy v rámci prostorových interakcí. Prostory chápeme jako „performanci“ místa, tj. jak jsou místa žitá, „rozhybaná“ jedinci či komunitou lidí. Prostor je zcela samozřejmou součástí každodenní zkušenosti každého živého tvora (Siwek 2011). Prostor je sítí míst – a zároveň je dán vztahy, které se v místech dějí (Gibas 2014).

mus je podle Jakuba jen pro určité lidi, je to duchovní směr poskytující rozmanité individuální možnosti. „Každý člověk si vybere to, co mu sedí“.

Osobní prostory

Meditovat lze podle Honzy všude. Když si buddhista nepamatuje meditační texty (platí i pro Honzu), je lepší meditovat s jinými lidmi. Kdyby si Honza texty pamatoval, mohl by podle svých slov meditovat kdekoli. Jsou dva typy meditace: jednak jde o zklidnění, cvičení s dechem, jednak o představy věcí a procesů (tyto představy řídí člověk, jenž vede meditaci). Honza nepocituje nutnost navštěvovat centra v jiných místech nebo městech ČR, protože BDC je i jinde „pořád stejný“.

Také Klára si myslí, že osobní místa buddhistů jsou „všude“, důležité je nastavení mysli. Tzv. posvátná místa vnímá jen jako místa, která mohou více motivovat k praxi, připomínat, k čemu buddhisté směřují. Klára žádná osobní oblíbená místa spojená s buddhismem nemá. Nikdy ani neměla žádný domácí oltář, před kterým by meditovala – nepovažuje to za důležité. Existenci takového osobního místa by naopak vnímala spíše jako přehnané ulpívání na vnějších podmínkách, které se buddhisté snaží rozpustit. Když nemá příliš času, snaží se ráno meditovat cestou do práce.

Pokud jde o významná imaginovaná místa, která je možné i fyzicky navštívit, Klára považuje za důležitá ta, na nichž působil Buddha (předával tam učení, meditoval...) či jiní významní buddhističtí mistři. Praktikující buddhisté o takovýchto místech stále slyší, podle Kláry je tedy určitě dobré vidět je na vlastní oči. Klára pobývala v Asii vícekrát: v Bhútánu, Indii a Nepálu. Její motivací byla vždy především návštěva meditačních kurzů a různých dalších akcí, kde učitelé předávali učení nebo kde bylo možné spolu s nimi meditovat. Ve zbylém čase pak navštěvovala významná místa.

Vladimír v otázce osobních prostorů zmiňuje především domov. Právě tam je možné si vytvořit klidné místo (k meditaci), vytvořit si vlastní oltář, sošky – tyto prvky jsou ovšem

Metodologie

Výsledků bylo dosaženo pomocí induktivního kvalitativního výzkumu podle Strausse a Corbinové (1999), který spočívá v podrobné analýze rozhovorů za pomoci kódování a vede ke zkonstruování teorie zakotvené v datech. Data byla získána prostřednictvím semistrukturovaných rozhovorů, které probíhaly během léta 2017. Kontakty byly získány dvěma způsoby: prostřednictvím tzv. gatekeeperů a metodou známou jako snowballing (metoda sněhové koule). Výsledky jsou zobecnitelné právě jen pro vybrané komunikační partnery, kterými byli Vladimír (47) a Honza (25) z Brna, Jakub (29) a Láďa (41) z Přerova a Klára (36) z Prahy (některá jména byla na přání komunikačních partnerů výzkumu změněna).

podle Vladimírova názoru především symbolikou. Nejsou to posvátné předměty, „není to nic svatého samo o sobě, jsou to připomínky“. Takové místo si buddhisté vytvářejí především doma. Dále jsou podle Vladimíra tzv. posvátná místa, většinou jsou na Východě, v Asii, a jsou spojená s významnými událostmi. Můžou to být místa, kde v minulosti meditovali významné osobnosti buddhismu a dosáhli tam hlubokých realizací. Na takových místech je možné se velmi dobře naladit. Pan Vladimír uvádí, že „i v Brně máme velký pohyb lidí“, např. do Nepálu, Sikkimu nebo Bhútánu. Buddhisté si z těchto zemí a regionů přivážejí „relikvie“, sošky, obrazy, přívěšky nebo jiné předměty, z nichž mají buddhisté dobrý pocit, dají si ho třeba na domácí oltář nebo ho nosí u sebe.

Časy spojené s buddhismem

Praktiky buddhistů, které se spojují s určitými prostory a místy, můžou záviset i na konkrétních časech. Časy buddhistů se liší podle směrů a škol. Například zenoví buddhisté jsou podle Vladimírova názoru velmi striktní; mají pevnou disciplínu, která se projevuje např. brzkým ranním vstáváním a ranními obřady.

U tibetského buddhismu je však režim mnohem volnějším a „libovolnějším“. Každý vyznavač BDC kloube buddhismus se svým osobním a pracovním životem individuálně. Podle Vladimíra je ovšem vhodné dodržovat každodenní pravidelnost, meditovat půl hodiny až hodinu denně. Když je víc času, navyšovat to. Kromě toho existuje během dne i řada neformálních časů meditační praxe, např. při čekání na autobus nebo při pauze v práci.

Klára je přesvědčená, že je dobré meditovat alespoň v krátkosti hned ráno: pomáhá jí to udržet motivaci a nastavení (naladění) během dne. Za tímto účelem je možné provést například velmi zjednodušenou meditaci na XVI. karmapu, či si připomenout přijímání útočiště. Odpoledne či večer je pak více času na delší meditace.

Dalším časem či časovým obdobím může být zhruba pětidenní pobyt v meditačních chatách. Tato místa určená pro meditaci v ústraní se nacházejí „všude po Evropě“, téměř v každé zemi jsou podle Vladimíra dvě až tři. Program meditační praxe je zde přesně daný. Takový pobyt je vytržením z každodenního života, kdy mysl není rušena vnějšími vjemy.

Dále jsou časy (a místa) meditačních kurzů, kam přijíždějí duchovní autority, lamové i učitelé ze Západu. Buddhisté jsou podle Vladimíra hodně propojeni navzájem, často se dobře znají, na takových akcích během dne probíhají meditace a večer pak společná zábava.

Honza na prvním místě uvádí jako potenciálně důležitý čas společné meditace na XVI. karmapu – ty probíhají ve večerních hodinách. Honza se domnívá, že se konají ve všech centrech přibližně ve stejnou dobu, okolo osmé hodiny

Nově vybudovaná centra Buddhismu Diamantové cesty mají účelné společenské místnosti, v nichž buddhisté spolu studují, jedí nebo si povídají. Foto z brněnského centra: Zdeněk Vojtíšek.

večer. Ráno není pro Honzu nijak důležitou částí dne, po probuzení podle svých slov „snídá a pije kávu“ a uvádí, že celkově nezáleží na tom, kdy si buddhista najde svých „deset minut na meditaci“.

Také Láďa uvádí, že oblíbené či vhodné časy meditací jsou velmi individuální. Láďa je schopen meditovat prakticky kdykoli, někdy i v noci. Příjemná může být meditace „venku, v přírodě“, ale může to být i jinde, v jakoukoli denní i noční dobu. Jakub k meditaci nepotřebuje šero, klid ani jiné vnější podmínky. Dříve potřeboval spíše klidnější prostředí, ale v současnosti tuto okolnost považuje za nedůležitou. K otázce domova Láďa uvádí: „Tam kde medituji, tam jsem doma.“ K meditacím si často vybírá venkovní prostředí, ale meditace podle jeho názoru může probíhat „prakticky všude“.

Posmrtné prostory

V BDC je to podle Vladimíra velmi jednoduché – veškerý okolní svět a vše, co vnímáme, „je mysl“. Nelze mít jiné interakce s okolním světem jinak než skrze smysly a mysl. Když jedinec s myslí pracuje, je schopen měnit okolní svět. „Není astrální svět, všechno je mysl.“ Individuální vědomí jsou v prostoru obsažena (podobně jako proudy v oceánu). Vladimír uvádí, že v otázce umírání má BDC nejpropracovanější informace: lamové a další učenci dokázali vědomě projít smrtí a jiní lidé to pak dokázali ověřit. Toto lze využít ve svůj prospěch, k rozvoji a také k pomoci druhým během umírání.

Honza vypráví o různých úrovních existence podle BDC, ale vlastní představou o posmrtném životě si není jistý.

Honza uvádí, že jeho představy formuje buddhistické učení, příběhy ze života, které slýchá, např. o návratu lidí z tzv. klinické smrti. Smrt je podle Honzy zřejmě velkým šokem pro vědomí člověka a může se pak v mysli projevit jako tunel či jiná představa, kterou lidé prožívají mj. při klinické smrti.

Podle Honzy v BDC panuje názor, že není třeba věřit v ty části buddhistického učení, které praktikujícímu člověku nevyhovují nebo je nepovažuje za reálné či mu nedávají smysl. Každý člověk má podle Honzy jinou mysl, jiné vnímání – a tak i po smrti může každý vnímat jinak. Koloběh životů, tedy princip spojovaný s buddhismem, může podle Honzy fungovat, energie obsažená v mysli se nemůže jednoduše ztratit. „Vědomí je vlastně taky forma energie“. Pro Honzu je naopak nepředstavitelné, že by po smrti „byl na jedinou konec a tma“.

Klára si posmrtný život představuje jako stav mysli. „Něco jako dočasný velmi živý sen, kdy se vyplavují dojmy z podvědomí a způsobují velmi intenzivní prožitky.“

Závěr

Buddhisté Diamantové cesty příliš nelpí na konkrétních prostorech a místech. Je pro ně důležitá komunita lidí, setkávání, které ve většině případů má určitou pravidelnost, ať už ve větším počtu osob v rámci buddhistické sanghy v Brně či v Praze anebo v malé skupině podobně smýšlejících přátel v Přerově. Samozřejmostí je setkávání na celorepublikové úrovni i příležitostné cesty do zahraničí, za účelem duchovního zdokonalování se i návštěvy důležitých míst spojených s buddhismem. Nejde o místa „posvátná“, třebaže tak mohou být buddhisty nazývána, ale spíše o místa prožitku. Tato místa se spojují s Buddhou či jinými osobnostmi buddhismu. Vybraní buddhisté popírají, že by preferovali určitá osobní místa spojená s buddhismem, třebaže obecně někteří buddhisté mohou mít taková místa, uzpůsobená pro meditační praxi. V městském prostoru Brna i Prahy je buddhismus podle názorů komunikačních partnerů téměř neviditelný, vyjma přednášek a drobných performancí, které jsme zmínili v textu. Tím spíše toto platí pro Přerov, město výrazně poznamenané působením komunismu, industriální výrobou a souvisejícím úpadkem duchovního života. Pokud jde

o posmrtné prostory, komunikační partneři tohoto výzkumu vycházejí z řady představ, které nabízí učení Diamantové cesty a zároveň o tomto tématu přemýšlejí vlastním způsobem. Vzniká tak směs osobitých představ, které může být zajímavé zkoumat v budoucnosti. ■

Poznámka

- 1 Příspěvek vychází z autorova dlouhodobého výzkumu náboženských představ a prostorových praktik českých věřících. V rámci dokončované dizertační práce se zajímá o prostory a místa duchovních aktivit.

Poděkování

patří všem komunikačním partnerům výzkumu a studentům Martinu Musilovi a Davidu Hebelkovi za pomoc s výzkumem duchovních představ v Přerově.

RNDr. Mgr. **Gustav Novotný** (*1987) působí na katedře geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem.

DINGIR

religionistický časopis
o současné náboženské scéně

20. ročník

Číslo 4/2017 vychází 19. prosince 2017.

Vydává DINGIR, s. r. o.,
Černokostelecká 36, 100 00 Praha 10
dingir@dingir.cz
http://www.dingir.cz

Šéfredaktor:

Doc. PhDr. Zdeněk Vojtíšek, Th. D.

Redakční spolupráce:

Mgr. Jitka Schlichtsová

Redakční rada:

Mgr. Pavol Bargár, M. St., Th. D.,

Mgr. Pavel Dušek,

Prof. Pavel Hošek, Th. D.,

Mgr. Andrea Hudáková, Th. D.,

Mgr. Martin Ořešník,

Mgr. Mgr. Miloš Mrázek, Th. D.,

Bc. Jan Sušer,

Doc. ThDr. Ivan O. Štampach,

Ing. Mgr. Vojtěch Tutr,

Mgr. Ruth Jochanan Weiniger, Th. D.

Mgr. Aleš Weiss.

Grafický návrh:

Richard Bobůrka.

Tisk:

tiskárna Nakladatelství Karolinum.

Cena: 49,- Kč

Objednávky a urgencye:

SEND – Předplatné s. r. o.

Ve Žlábku 1800/77, 193 00 Praha 9

tel: 225 985 225.

e-mail: administrace@send.cz

http://www.send.cz

Registrace:

MK ČR 7943 z 30. 3. 1998.

ISSN: 1212-1371

Literatura a zdroje

- CLOKE, P. a kol., (2004). *Practising Human Geography*. London: SAGE.
- ČSÚ (2014): *Náboženská víra obyvatel podle výsledků Sčítání lidu*. Citováno dne 17. 8. 2017. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz>.
- DeCERTEAU, M. (1984): *The practice of everyday life*. Berkeley: University of California Press.
- DISMAN, M. (2008). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- GIBAS, P. (2014): Fenomenologie prostoru: o geografii místa, krajiny i nepřítomnosti. In MATOUŠEK, R. a R. OSMAN. *Prostor(y) geografie*. Praha: Karolinum.
- HYNEK, A. (2011): Geografie, geografická - prostorovosti. In: SVOBODOVÁ, H. (ed.): *Prostorovost: místa, území, krajiny, regiony, globiony. Sborník příspěvků z konference*. Brno: GAREP.
- SIWEK, T. (2011): *Percepce geografického prostoru*. Praha: Česká geografická společnost.
- STRAUSS, A. a J. CORBINOVÁ (1999): *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno: Sdružení Podané ruce.
- VÁVRA, J. (2010): Jedinec a místo, jedinec v místě, jedinec prostřednictvím místa. *Geografie* 115 (4), str. 461–478.